

**Erken Çocukluk Dönemi Ebeveynlerinin Ailede Karakter Eğitime İlişkin Görüşleri:
Fenomenolojik Bir Araştırma**

**Early Childhood Parents' Views on Character Education in the Family: A Phenomenological
Research**

Osman YILMAZ

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bilim Dalı
PhD Student, İnönü University, Institute of Social Sciences, Department of Religious Education
e-posta: osmanyilmz0657@gmail.com
Orcid: 0000-0001-6381-8414

Dilek Gürbüz YİĞİT

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Eğitimi Bilim Dalı
PhD Student, İnönü University, Institute of Social Sciences, Department of Religious Education
e-posta: dilekgrbz4@gmail.com
Orcid: 0000-0002-5093-945X

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 4 Eylül / September 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 9 Ekim / October 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 25 Aralık / December 2024

Atıf / Citation: Dilek Gürbüz Yiğit – Osman Yılmaz. “Erken Çocukluk Dönemi Ebeveynlerinin Ailede Karakter Eğitime İlişkin Görüşleri: Fenomenolojik Bir Araştırma”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (Aralık 2024), 187-214. <https://doi.org/10.34085/buifd.1543738>.

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected. web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buifd>

Öz

Bu araştırma erken çocukluk dönemindeki çocuklara sahip ebeveynlerin, ailede karakter gelişimine ve çocuğun karakter eğitimine yönelik görüşlerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında karakter eğitiminde ailenin rolü, dikkat edilmesi gereken hususlar, önemli görülen değer ve beceriler, çocuğun karakter eğitimi konusunda başvurulan yöntem, materyal veya uygulamalar, karakter gelişimini etkileyen faktörler, karşılaşılan zorluklar, bu zorluklarla başa çıkma konusundaki görüş ve uygulamalar ve karakter eğitimi üzerinde aile dışı kaynakların desteği incelenmiştir. Olgubilim deseninde tasarlanan bu nitel araştırmanın çalışma grubunu, erken çocukluk dönemindeki çocuklara sahip olan 14 ebeveyn oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve elde edilen veriler içerik analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre ebeveynler karakter eğitiminde ailenin rolünü önemli görmektedir. Bu açıdan ebeveynler karakter eğitiminde olumlu aile ortamı, sağlıklı iletişim gibi hususlara dikkat çekmekte; karakter kazandırma sürecinde çeşitli yöntem, materyal ve uygulamaları işe koymakta; olumsuz davranışlar karşısında bazı önlemler almakta; aile içi faktörler, yakın çevre faktörü ve teknoloji faktörünün karakter eğitiminde etkili olduğunu düşünmekte; karakter eğitiminde karşılaştıkları birtakım zorluklar olduğunu belirtmekte ve çocuklarının karakter eğitimi konusunda başta Diyanet İşleri Başkanlığı'nın açmış olduğu 4-6 yaş grubu Kur'an Kursları olmak üzere çeşitli kanallardan destek almaktadır. Ebeveynler olumsuz çevre şartlarının ve özellikle de sosyal medyanın çocuğun karakterini olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Karakter Eğitimi, Çocukta Karakter Gelişimi, Ailede Karakter Eğitimi.

Abstract

This study aims to examine in depth the views of parents of early childhood children on character development in the family and character education of the child. Within the scope of the research, the role of the family in character education, issues to be considered, values and skills considered important, methods, materials or practices used in the character education of the child, factors affecting character development, difficulties encountered, opinions and practices on coping with these difficulties, and the support of non-family resources on character education were examined. The study group of this qualitative research, which was designed in a phenomenological design, consisted of 14 parents of children in early childhood. A semi-structured interview form was used as a data collection tool and the data obtained were analyzed using content analysis technique. According to the results of the research, parents see the role of family in character education as important; draw attention to issues such as positive family environment and healthy communication; employ various methods, materials and practices in the process of gaining character; take some precautions against negative behaviors; think that family factors, close environment factor and technology factor are effective in character education; state that there are some difficulties they face in character education and receive support from various channels, especially the 4-6 age group Qur'an Courses opened by the Presidency of Religious Affairs, in the character education of their children.

Key Words: Religious Education, Values Education, Character Education, Character Development in Children, Character Education in the Family.

Giriş

Günümüzde küresel ölçekte yaşanan dijitalleşme, bireyselleşme, özgürleşme, kimlik bunalımı gibi gelişmelerin bireysel ve toplumsal hayattaki yansımaları birçok alanı etkilemiştir. Bunun yanı sıra post-modern iklimde oluşan belirsiz, hedeflerden arı ve değişken ortam, bireylerin toplumla ve kökleri ile olan bağı zayıflatmıştır.¹ Böyle bir ortamda bireylerin karakter gelişimi, eğitimin önemli bir meselesi haline gelmiştir. Karakter eğitiminin, iyi bir karakter gelişimini desteklemenin yanı sıra anti-sosyal davranışlar, suç eğilimi gibi çeşitli çağdaş sorunların önlenmesinde etkili olması beklenmektedir.²

Gelişimin bir bütün olarak görülmesi ve çocukların entelektüel becerileri ile birlikte ahlaki gelişiminin de önemini anlaşılması görece yeni sayılmaktadır.³ Tarih boyunca farklı isimlerle anılan, resmi olarak ise 1860'lı yıllarda Amerika'da başlayan ve okul programlarına entegre edilen karakter eğitimi; aile kurumunun çöküşü, ahlaki değerler konusunda yaşanan sorunlar, gençlerin olumsuz ahlaki eğilimleri, pozitivist düşüncenin olumsuz etkileri, toplumda meydana gelen değişimler ve bunların çocuklar üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler gibi nedenlerle zorunlu olarak ortaya çıkmıştır.⁴

Karakter bir bireyin ahlaki olarak işlev görme yeteneğini ve eğilimini etkileyen ve kişinin doğru olan şeyi yapıp yapmamasına neden olan psikolojik özellikler dizisi olarak tanımlanmaktadır.⁵ Tutum, davranış, entelektüel kapasite, motivasyon ve becerilerden oluşan geniş bir kümeyi ifade eden karakter; kişide entelektüel, sosyal, duygusal ve etik açıdan olumlu bir gelişimi içermektedir. Dolayısıyla iyi karakterli bir insan olmak, olabileceği en iyi insan olmak anlamına gelmektedir.⁶ Karakter bir bireyi diğerlerinden ayıran özelliklerin toplamını, bireyin benzersiz özellikleri veya davranışlarını,⁷ insanların karşılaştıkları durum ve olaylar karşısında tepki veriş tarzlarına şekil veren iyi ve kötü alışkanlıklarını ifade etmek için kullanılmaktadır.⁸ Bununla birlikte karakter, içten dışa yansıyan bir süreklilik ve çevrenin bu sürekliliğe verdiği değeri ifade etmektedir.⁹

Vatandaşlık eğitimi, ahlak eğitimi ve değerler eğitimiyle iç içe geçmiş kapsayıcı bir kavram olarak karakter eğitimi,¹⁰ "iyi" bireyler yetiştirmek amacıyla atılan adımları kapsamakta ve erdemlere odaklanmaktadır.¹¹ Karakter eğitimi örtük veya resmi program aracılığıyla yetişmekte olan nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve bunları davranışa dönüştürme

¹ Hasan Meydan, *Postmodern İklimde Din ve Değerleri Öğretmek*, (İstanbul: DEM yayınları, 2022), 39-42.

² Victor Battistich, *Character Education, Prevention and Positive Youth Development*, (Washington, DC: Character Education Partnership, 2005), 26.

³ David I. Walker vd. "Towards A New Era of Character Education in Theory and in Practice" *Educational Review*, 67/1 (2015), 79-96; Vahide Sırrı, "Karakter Eğitimi: Dün, Bugün ve Yarın" *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 4/1 (2015), 121-144.

⁴ İbrahim Turan, "Karakter Eğitimi: Amerika Örneği". *Marife*, 14/1 (2014), 90; Sırrı, "Karakter Eğitimi", 125

⁵ Marvin W Berkowitz, "The science of character education." *Bringing in a New Era in Character Education*, 508 (2002), 48.

⁶ Battistich, *Character Education*, 2.

⁷ R. Antonio Costanzo, *A Study of Character Education Programs in Connecticut Public Elementary Schools Based on the Eleven Principles of Effective Character Education* (Amerika: University Of Bridgeport, Faculty of the School of Education and Human Resources. Doctorate Thesis, 2005), 1.

⁸ Aynur Pala, "The Need For Character Education", *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 3/2 (2011), 24.

⁹ Recep Kaymakcan – Hasan Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 30.

¹⁰ Berkowitz, *The Science of Character Education*.

¹¹ Ferat Yılmaz, "Karakter Eğitimi ve Karakter Eğitimi Programları", *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/1 (2017), 238.

konusunda yardımcı olma çabası olarak tanımlanabilmekte¹² ve cinsellik, sağlık, çevre, çok kültürlülük, akran çatışması, risk önleme, dini meseleler gibi özel konulara odaklanabilmektedir.¹³

Karakter eğitimi, erdemlerin geliştirilmesi yoluyla iyi karakterli bireylerin yetiştirilmesine odaklanan ahlak eğitimine yönelik şemsiye bir kavramdır¹⁴ ve temel ahlaki ve insani değerlerin anlaşılması, onlara karşı hassas olunması ve bu değerler ile birlikte yaşamaya yardımcı olunması amacıyla gerçekleştirilmektedir.¹⁵ Karakter eğitimini erdemleri geliştirme çabası olarak tanımlayan Lickona (1999)¹⁶ bu eğitimin amacının iyi insan, iyi okul ve iyi toplum oluşturmak olduğunu belirtmektedir. Ona göre adalet, dürüstlük, sabır gibi erdemler; zamanı, kültürü ve bireysel seçimleri aşan objektif ahlaki standartlardır.¹⁷

Sağlam ve dengeli bir şekilde sosyalleşebilme insan yaşamının önemli başarıları arasındadır. Birçok faktörden etkilenen sosyalleşme, bireyin çevresindeki norm ve değerleri kabul etmesi ve onlara uyum sağlaması olarak nitelenebilir.¹⁸ Psikolojik, pedagojik, toplumsal ve kültürel birçok yönden işleve sahip olan aile¹⁹ ilk izlenimlerin edinildiği, çocuğun sosyalleştiği ve kişiliğin oluştuğu önemli bir eğitim kurumudur.²⁰ Özellikle çocukta model alma eğiliminin en yüksek olduğu okul öncesi dönemde ailenin etkisi önem kazanmaktadır. Çünkü ilk sosyal deneyimlerin edinildiği ailede; anne babanın tutum ve davranışları, çocukla olan ilişkileri, eşlerin birbirleriyle ilişkileri ve duygusal etkileşimler kişiliğin oluşumunda önemli faktörlerdendir.²¹ Çocuğun gelişimi söz konusu olduğunda eğitimsel çabaların hedefe ulaşmasında çocuk üzerinde etkili olan hiçbir faktörün önemi göz ardı edilmemelidir. Bu anlamda eğitimde informal bir işleve sahip olan aile kurumunun eğitimsel açıdan incelenmesi önemli görülmektedir.

Aile kurumu çocuğun gelişiminin bütün boyutları üzerinde önemli bir role sahiptir. Çocuğun karakter gelişiminde de etkili olan ilk ve temel kurum ailedir.²² Eğitimin en iyi gerçekleştirileceği yer olarak ailenin önemi yaşamın ilk dönemlerden itibaren bireyle kurulan bağın birey-toplum arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmasından ileri gelmektedir.²³ Bu sorumluluğu okul, öğretmen, arkadaş çevresi gibi unsurlarla paylaşılsa da aile hala önemli bir faktör olmaya devam etmektedir. Toplumda kültürel, ekonomik, demografik ve pedagojik gelişmeler aile kurumunun karakter gelişimi üzerindeki

¹² Halil Ekşi – Ahmet Katılmış, *Karakter Eğitimi El Kitabı*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011), 40.

¹³ Berkowitz, *The Science of Character Education*.

¹⁴ Kristjan Kristjansson, *Aristotelian Character Education*, (London: Routledge, 2015)

¹⁵ Halil Ekşi, "Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları" *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1/1 (2003), 79-96.

¹⁶ Thomas Lickona, "Character Education: Seven Crucial Issues", *Action in Teacher Education*, 20/4 (1999), 77-84.

¹⁷ Thomas Lickona, "The Teacher's Role in Character Education" *Journal of Education*, 179/2 (1997), 63- 80.

¹⁸ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 26. Basım, 2004), 46.

¹⁹ İbrahim Kır, "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/36 (2011), 381-404.

²⁰ Maryam Hosseinzadeh Baferani, "The Role of the Family in the Socialization of Children". *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6/6 (2015), 417; Orhan Çiftçi, "Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü", *Aile ve Toplum*, 2/2 (1991); Howard E. Freeman – Morris Showel, "The Role of the Family in the Socialization Process", *The Journal of Social Psychology*, 37/1 (1953), 97.

²¹ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 129-138.

²² Berkowitz, *The Science of Character Education* ; Marvin W Berkowitz,- Melinda C Bier, "Character Education: Parents as Parents" *Educational Leadership: Journal of the Department of Supervision and Curriculum Development*, 63/1 (2005), 64- 69; Mustafa Köylü, "Ailede Değerler Eğitimi". *Teoriden Pratiğe Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü, 37-61. (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2. Basım, 2019) ;Nesibe Gülşen Çelik, *7-12 Yaş Çocuğunun Karakter Eğitimi Açısından Ailenin Etkisi*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 64.

²³ Mehmet Zeki Aydın, "Ailede Ahlak Eğitimi", (İstanbul:Timaş Yayınları,2022).

rolünü daha da belirleyici hale getirmiştir.

Çocukluk dönemi öğrenme potansiyeli, eğilimler ve duyarlılıklar için önemli bir dönemdir.²⁴ Büyük bir kısmı çocukluk döneminde gelişen karakterin temeli doğum öncesi döneme kadar uzanabilmektedir. Bu dönem karakter gelişiminin ilk aşamalarını oluşturmaktadır. Karakterin anahtar bileşenleri çocukluk yıllarında tamamen faal halde bulunmakta, yaşamın ilk yıllarından itibaren kazanılan özellikler ilerleyen dönemlerde olgunlaşarak karakterin temelini oluşturmaktadır.²⁵ Bu açıdan tutum, değer ve davranış kalıplarının kazanılmasında özellikle erken yaşlarda ailelerin rolü daha da önem kazanmaktadır.²⁶ Bu dönemde çocuklar, çevrelerindeki yetişkinleri ve çevreyi model alarak davranışlarını öğrenirler. Yetişkinlikte ise bu davranışlar otomatik hale gelerek sıkça tekrarlanması söz konusudur.²⁷ Ailenin bu dönemde çocuk üzerindeki eğitimsel ve sosyal işlevi düşünüldüğünde, karakterin oluşmasında en etkili faktörün ebeveynler olduğu söylenebilir.

Karakter eğitiminin önemi sosyal medyanın olumsuz etkilerinin önlenmesi, aile bağının korunması ve değerlerin zayıflamasının önüne geçilmesine sağladığı katkılar açısından daha da belirginleşmektedir.²⁸ Amerika’da sistemleştirilen karakter eğitimi kavramı okul merkezli bir anlayışla ortaya çıkmıştır. Geleneksel eğitim anlayışında ahlak eğitimi, günümüzde ise değerler eğitimi ile benzer bir anlamda kullanılan karakter eğitimi, ahlak ve değerler eğitimine yeni bir bakış açısı getiren bir yaklaşım olarak ele alınabilir.²⁹ Bu anlamda bu çalışmada karakter eğitimi sistematik veya kurumsal bir eğitim olarak değil, ebeveynlerin çocuklarının karakter gelişimine yönelik olarak düşünce, davranış ve yaklaşımları bağlamında ele alınmıştır.

Literatür incelendiğinde karakter gelişimi ve eğitimine yönelik bazı çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmaların genellikle karakter eğitiminin kökeni, önemi, nasıl yapılması gerektiği gibi boyutları üzerinde durulmuştur.³⁰ Çocuğa kazandırılacak değerleri karakter eğitimi perspektifinden betimleyen³¹ etkili ve kapsamlı bir karakter eğitimi için ihtiyaç duyulan unsurlara yönelik kılavuz ilkeler sağlamayı amaçlayan³² veya gelişim dönemlerine göre inceleyen³³ literatüre dayalı teorik çalışmalar bulunmaktadır. Karakter eğitimine yönelik uygulamalı çalışmaların daha çok okul kapsamında yapıldığı, öğretmen görüşlerine dayalı olarak³⁴ ve ders programı açısından ele alan³⁵

²⁴ Marvin. W Berkowitz, - John. H. Grych, "Early Character Development and Education", *Early Education and Development*, 11/1, (2000). 55-72.

²⁵ Berkowitz *The Science of Character Education*, 50-52.

²⁶ Uswatun Hasanah – Much Deiniatur, "Character Education in Early Childhood Based on Family", *Early Childhood Research Journal*/1 (2018), 50-62.

²⁷ James. Arthur, *Education with Character the Moral Economy of Schooling*, (London: Routledge Falmer, 2003), 69.

²⁸ Pala, "The Need For"

²⁹ Kaymakcan – Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, 187.

³⁰ Berkovitz-Bier, "Character Education"; Harrison, Tom. *Parent-teacher partnerships: Barriers and Enablers to Collaborative Character Education*. University of Birmingham, Jubilee Centre for Character and Virtues, 2018. Kristjánsson, 2017; Kristjánsson, "Aristotelian Character"

³¹ Hasanah – Deiniatur, "Character Education", 50-62.

³² Pala, "The Need For.."

³³ Hüseyin Çapuk, Gelişim Dönemlerine Göre Karakter Gelişimi, *Anatolian Journal of Health Research*, 3/3 (2022), 157-162.

³⁴ İlyas Görgüt, *Ortaokullarda Görev Yapan Beden Eğitimi ve Diğer Branş Öğretmenlerinin Ahlak, Karakter ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*, (İstanbul: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015); Fatih Üstünyer, *Karakter Eğitimi İle İlgili Eğitici Görüşleri*, (İstanbul, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

³⁵ Ahmet Katılmış, *Sosyal Bilgiler Dersindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010); Yılmaz, "Karakter Eğitimi"

saha araştırmalarının bulunduğu görülmektedir. Bu konuda yapılan lisansüstü çalışmaların en çok yoğunlaştığı konu alanı eğitim ve öğretimdir. İkinci olarak din konusuna yoğunlaşmıştır.³⁶ Bununla birlikte ailede değerler eğitimi³⁷ ve ailede ahlak eğitimine³⁸ yönelik münferit eserler de bulunmaktadır. Karakter eğitiminde ailenin rolünü ebeveyn görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Konunun pratik alandaki önemi ve literatürdeki söz konusu boşluk, bireyin karakter gelişiminde ve eğitiminde ebeveynlerin görüş ve uygulamalarının incelenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, erken çocukluk dönemindeki çocuklara sahip ebeveynlerin, ailede karakter gelişimine ve çocuğun karakter eğitimine yönelik görüş ve uygulamalarını derinlemesine incelemektir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen araştırma soruları şu şekildedir:

- Ebeveynler karakter eğitiminde ailenin rolünü nasıl tanımlamaktadır?
- Ebeveynlere göre çocuğun karakter eğitiminde nelere dikkat edilmelidir?
- Ebeveynlere göre karakter eğitiminde önemli görülen değerler ve beceriler nelerdir?
- Ebeveynler çocuğun karakter eğitiminde hangi yöntem, materyal veya uygulamaları işe koşturmaktadır?
- Ebeveynlere göre çocuğun karakter gelişimini etkileyen faktörler nelerdir?
- Ebeveynlerin karakter eğitiminde karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- Ebeveynlerin çocuğun karakter eğitiminde yardım ve destek aldıkları aile dışı kaynaklar nelerdir?

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, erken çocukluk dönemindeki çocuklara sahip ebeveynlerin, ailede karakter gelişimine ve çocuğun karakter eğitimine yönelik görüş ve uygulamalarını derinlemesine incelenmeye çalışıldığından nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, insanların dil, eylemler ve sosyal etkileşimler üzerinden öznel anlamlarını ve sosyal bağlamlarını derinlemesine inceleyen, esnek ve bağlama duyarlı bir araştırma yöntemidir.³⁹ Bu çalışmada tercih edilen nitel araştırma deseni olgubilim, (fenomenoloji) desenidir. Olgubilim deseninde araştırmacı belirli bir kavram veya düşünce gibi araştırılacak bir fenomene odaklanır ve fenomeni tüm yönleriyle deneyimlemiş bir grup birey ile çalışarak bu fenomeni detaylı bir şekilde araştırır.⁴⁰

³⁶ Oğuzhan Sevim-Esra Er, Karakter ve Değerler Eğitimine İlişkin Lisansüstü Çalışmalardaki Eğilimlerin İncelenmesi, *EKEV Akademi Dergisi*(Özel Sayı), (2023), 268-281.

³⁷ Bilal Yorulmaz, *Ailede Değerler Eğitimi* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2018)

³⁸ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*.

³⁹ Ellie Fossey vd. *Understanding and Evaluating Qualitative Research. Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6) (2002),721.

⁴⁰ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri. Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. çev. ed. Mesut.Bütün ve Selçuk.B.Demir), (Ankara: Siyasal Kitabevi. 3.Basımdan çeviri, 2018), 80.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, erken çocukluk dönemindeki çocuklara sahip 14 ebeveyn oluşturmaktadır. Ebeveynler, ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiş olup, erken çocukluk döneminde en az bir çocuğa sahip olma kriteri esas alınmıştır. Katılımcılar seçilirken bir çocuğun sadece annesi veya babası çalışma grubuna alınmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabilirlik yöntemi kullanılmış ve bu nedenle Ardahan İl Müftülüğü 4/6 yaş Kur'an Kursu'na devam eden öğrencilerin ebeveynlerine ulaşılmıştır. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler aşağıda yer almaktadır:

Tablo 1: Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Rumuz (K)	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Meslek	Çocuk Sayısı ve Yaşları
Katılımcı (K1)	K	30	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	2 4/5
Katılımcı (K2)	K	36	Lisans	Öğretmen	1 5
Katılımcı (K3)	E	31	Yüksek Lisans	Öğretmen	3 3/5
Katılımcı (K4)	K	39	Lisans	Öğretmen	2 4/6
Katılımcı (K5)	E	39	Lisans	Maliye Uzmanı	2 6/9
Katılımcı (K6)	K	32	Lisans	Öğretmen	2 2/6
Katılımcı (K7)	E	31	Doktora	Akademisyen	2 3/5
Katılımcı (K8)	K	23	Lise	Ev Hanımı	2 3/5
Katılımcı (K9)	K	39	İlkokul	Ev Hanımı	3 4/6/10
Katılımcı (K10)	K	32	Yüksek Lisans	Sağlık Personeli	1 4
Katılımcı (K11)	E	46	Lisans	Memur	4 5/13/17
Katılımcı	K	42	Lise	Ev Hanımı	3 5/9/13

(K12)

Katılımcı	E	35	Yüksek Lisans	Müdür	2	4/7
				Yardımcısı		

K(13)

Katılımcı	E	33	Yüksek Lisans	Öğretmen	2	5/2
-----------	---	----	---------------	----------	---	-----

(K14)

Katılımcı profili incelendiğinde, cinsiyet bakımından çalışmada 8 kadın, 6 erkek; meslekleri bakımından 5 öğretmen, 3 ev hanımı, 1 müdür yardımcısı, 1 akademisyen, 1 sosyal hizmet uzmanı, 1 maliye uzmanı, 1 memur ve 1 sağlık personeli bulunduğu görülmektedir. Yaşları bakımından katılımcıların 23-46 yaş aralığında olduğu; öğrenim durumları bakımından çalışmada 1 doktora, 4 yüksek lisans, 6 lisans, 2 lise ve 1 ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Çocuk sayısının 1-4 arasında, bu çocukların yaşlarının da 2-17 yaş arasında değiştiği görülmüştür. Ayrıca bilimsel etiğe uygun biçimde ebeveynlerin isimleri yerine K1, K2... şeklinde kodlar kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler katılımcılara düşüncelerini ve algıladıkları dünyayı kendi sözleriyle ifade etme fırsatı sunmaktadır.⁴¹ Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmanın problemi ve alt sorulara yönelik olarak yapılan literatür taraması ile hazırlanmıştır. Öncelikle 15 sorudan oluşan bir soru havuzu oluşturulmuştur. Kapsam geçerliliği açısından tekrara düşen ve çalışmanın kapsamı dışında kalan sorular elenmiş, ardından uzman görüşlerine başvurularak anlam ve yapı bakımından incelenmesi sağlanmıştır. Bu inceleme ve elemeler sonucunda 15 sorudan 8'i çalışmanın amacına uygun olmadığı gerekçesiyle tercih dışı bırakılmıştır. Taslak olarak geliştirilen görüşme formuna üç ebeveyn ile yapılan ön görüşmeler ve iki alan uzmanının görüşleri dikkate alınarak son hali verilmiştir. Demografik bilgiler ve açık uçlu soruların yer aldığı iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu, ebeveynlerle yaklaşık 40-50 dakika süren yüz yüze görüşmeler yoluyla, ebeveynlerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri ortamlarda uygulanmıştır. Bu ortamlar arasında görev yaptıkları kurumlar, çocuklarının katıldığı 4/6 yaş Kur'an kurslarının toplantı odaları ve ebeveynlerin öğretmen olduğu durumlarda öğretmen odaları bulunmaktadır. Katılımcılara araştırma ile ilgili gerekli bilgiler verildikten sonra gönüllü onam formu imzlatılmış, katılımcıların onayı ile ses kaydı yoluyla kaydedilen veriler daha sonra araştırmacılar tarafından Word dosyasına aktarılarak işlenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Açık kodlama kurallarına dayalı olarak çok sayıda kelime içeren metni daha az içerik kategorisine sıkıştırmaya yönelik sistematik, tekrarlanabilir bir teknik olan içerik analizi⁴² ile bir metnin ya da mesajın içeriğini nesnel bir şekilde

⁴¹ Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulamalar İçin Bir Rehber* (Çev.Ed., Selahattin.Turan), (Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık, 3.Basımdan çeviri, 2018).

⁴² Steve Stemler, (2001). "An Overview of Content Analysis" *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 7/17 (2001), 1.

ortaya koymak hedeflenmektedir.⁴³ Verilerin analizinde; öncelikle araştırmacılar tarafından birbirinden bağımsız olarak verilerin birkaç kez okunarak kodlar oluşturulması, her iki araştırmacının da ayrı ayrı oluşturduğu kodların karşılaştırılması ve mutabık kalınan kodların kategoriler altında toplanması söz konusudur. Elde edilen kategoriler ise araştırma sorularına yönelik olarak uygun temalar altında incelenmiştir.

2.5. Araştırmanın Etik İzinleri

Araştırma öncesinde, 4-6 yaş arası çocuk sahibi ebeveynlerle görüşebilmek için, 13 Mart 2024 tarihli ve 900-4877534 numaralı izinle Ardahan İl Müftülüğü'nden Kur'an Kursu'na devam eden öğrencilerin velileriyle görüşme yapma izni alınmıştır. Ardından, İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 21 Mart 2024 tarihli ve 5 numaralı toplantısında, nitel görüşme sorularının etik açıdan uygunluğuna dair onay alınmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde erken çocukluk dönemindeki çocuklara sahip ebeveynlerin, ailede karakter gelişimine ve çocuğun karakter eğitimine yönelik görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen yanıtlardan yola çıkılarak kodlar oluşturulmuş, bu kodlar ise belli kategorilere ayrılarak incelenmiştir. Bulgular yanıtlardan dikkat çeken ve kategorilere örnek oluşturabileceği düşünülen alıntılarla desteklenmiştir.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ebeveynlere "Karakter eğitiminde ailenin rolünü nasıl tanımlarsınız?" sorusu yöneltilmiştir. Oluşturulan tema, kategori ve kodlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Karakter Eğitiminde Ailenin Rolünü Tanımlama

Tema	Kategori	Kodlar	Ebeveynler
Karakter Eğitiminde Ailenin Rolü	İlk Kurum Olarak Aile	İlk Öğretmen Olarak Anne Baba	(K1,K12,K14)
		İlk Sosyal Ortam/Sosyalleşmenin Başladığı Ortam	(K2,K7,K10)
		İlk Değerlerin Kazanılması	(K2,K10)
		İlk Örnekler Olarak Anne Baba	(K2,K3,K4,K5,K6,K8,K11,K13,K14)
		İlk Eğitim Kurumu	(K4,K6,K14)

⁴³ Bernard Berelson, *Content Analysis in Communication Research* (Newyork: Strassford Press, 1955), 14

Temel Kurum Olarak Aile	Temel Duygu ve İnançların Oluşması	(K1)
	Görerek/Gözlemlenerek Öğrenilen Yer	(K1,K12,K13)
	Örtük Öğrenme	(K3,K13)
	Dil ve Üslup Kazanımı	(K3)
	Değerlerin İçselleştirilmesi	(K2,K10)
	Kritik Dönem	(K2,K3)
	Ebeveynin karakterini yansıtırma	(K14)

Ebeveynler karakter eğitiminde ailenin rolünü farklı şekillerde tanımlamışlardır. Karakter eğitiminde ailenin önemini ailenin ilk kurum olması ve önemli bir kurum olması bakımından ele almışlardır. Bir ebeveyn bunu, çocuk dünyaya gözlerini açtığı anda ilk olarak anne babasını gördüğünden karakterin aile üzerinden şekillendiğini (K1), başka bir ebeveyn ise aile ortamındaki herkesin önemli olduğunu ancak annenin bu ortamda çok daha önemli olduğunu belirtmiştir (K12). Ancak bununla beraber ebeveynler ailenin sosyalleşme sürecinin ilk başladığı ve çocuğun karakterinin ilk oluştuğu yer olduğu için anne babanın belli bir kültür seviyesine sahip olması gerektiğini, ilk değerlerin öğrenildiği ve çocuğun karakterinin şekillendiği ilk kurum olduğunu ifade etmişlerdir (K2,K7). Bazı ebeveynler ise karakter eğitiminde ailenin önemli bir kurum olduğunu dile getirmiştir. Katılımcıların bir kısmı karakter eğitiminde ailenin “görerek/gözlemlenerek öğrenilen yer” olduğunu dile getirmişlerdir (K1,K12,K13). Bir katılımcı ise çocuğun evin aynası olduğunu, anne babanın karakterini yansıttığını vurgulamıştır. Eşine karşı kullanılan üslubun önemli olduğunu, eşinden su isterken bile rica etmenin önemini ifade eden katılımcılardan biri (K3), bu davranışın çocuğun karakterini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Katılımcı görüşlerine ait örnekler şu şekildedir:

“Aile temel faktördür, çocuk ne alırsa ailede alıyor, üstüne inşa ediyor, değerleri şekillendiriyor. Bir çocuğun o yüzden ilk öğretmeni annesi babası, onlardan neyi görüyorsa onu yapıyor.” (K1)

“Ailenin büyük bir rolü olduğunu düşünüyorum, aile sosyalleşme sürecinin başladığı ve ilk değerlerin edindiği yer.” (K2)

“İlk başta ailede başlıyor eğitim, bu karakter eğitimi için de geçerli.” (K6)

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ebeveynlere çocuklarının karakter eğitiminde dikkat ettikleri hususları öğrenebilmek için “Çocuğunuzun karakter eğitiminde nelere dikkat ediyorsunuz?” şeklinde sorulan soruya verilen cevaplardan İlgili ve İletişim, Pedagojik Yaklaşımlar ve Çevre Faktörü şeklinde üç kategori oluşmuştur. Oluşturulan kategori ve kodlar Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: Çocuğun Karakter Eğitiminde Dikkat Edilen Hususlar

Tema	Kategori	Kodlar	Ebeveynler
Karakter Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	İlgi ve İletişim	Olumlu aile ortamı oluşturma	(K2,K4,K10,K7,K13 K14)
		Sorularına cevap verme	(K1,K3,K4)
		Tutarlı davranma/Söz eylem bütünlüğü	(K1,K2)
		Sevgi, ilgi ve merhamet gösterme	(K2,K10)
		Çocuğu tanıma	(K3)
		Olumlu dil kullanma	(K1,K7,K13)
		Yumuşak üslup	(K1,K4)
		Anne baba iletişimi	(K4,K13)
		Çocukla sağlıklı iletişim	
Pedagojik Yaklaşımlar	Pedagojik Yaklaşımlar	Olumlu örnek sunma	(K1,K3,K5,K6,K7,K8 K12,K14)
		Olumsuz örneklerden koruma	(K12)
		Yaşayarak öğretme	(K1,K14)
		Doğru davranışları pekiştirme	(K2,K14)
		Peygamber örneği	(K3)
		Eğitime küçük yaşta başlama	(K1,K6)
		Dijital beceri kazandırma	(K6)
		Somutlaştırma	(K7)
		Sorumluluk bilinci oluşturma	(K8)
		Her şeyin en iyisini yapmayı öğretme	(K1)
Çevre Faktörü	Çevre Faktörü	Anlatma, anlattırma, açıklama, hissettirme	(K13,K14) (K14)
		Kısıtlamak/takip etmek	(K5,K11,K12,K14)
		Yakın çevreyi takip etme	(K2,K10)
		Paydaşlar arası işbirliği	
		Spor vb. alternatif sunmak	(K1,K7,K14)

Arkadaş ve yakın çevreyi tanıma (K12,K14)

Tablo 3'te verilen kategori ve kodlar incelendiğinde ebeveynlerin önemli bir kısmı çocuklarının karakter eğitiminde dikkat edilecek hususlarda ilgi ve iletişimlerine önem göstermeleri gerektiğini vurgulamışlar, çocuğun tabiatının tanınması gerektiğine, her çocuğun kendi şahsında özel olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu ebeveynlerden çocuğa iyi bir rol model olunması, doğru sözlü olunması, arkadaş grubuna dikkat edilmesinden (K2,K4,K10,K7,K13,K14), bir katılımcı çocuğa karşı sevdirci bir dil kullanılması gerektiğinden bahsetmiş (K3), iki katılımcı çocuğun anne baba sevgisine ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (K1,K2). İlgi ve iletişim kategorisine dair yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

"Duygularını anlatmasını sağlamak, üzülmediğini, kırılmadığını, öfkelenmediğini ve bunların nedenini bilmesini sağlamak da önemli. Çünkü karşının hislerini bu şekilde anlayabilir." (K5)

"Çocukla birebir ilgilenmek, iyi tanımak, sağlıklı bir iletişim şekli oluşturabilmek bence en doğrusu." (K14)

Eğitim öğretim stratejileri kategorisine bakıldığında katılımcılar çocuklara olumlu örnek sunma, Kur'an ve sünneti merkeze alma, yaşayarak öğretme, doğru davranışları pekiştirme, anlatma, anlatırma, açıklama, hissettirme gibi hususlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Ebeveynlerden bazıları (K1,K3,K5,K6,K8,K12,K14) çocuklara rol model olmanın, konuşma üslubuna dikkat etmenin, davranış şekillerinin, giyim kuşama örnek olmanın önemine, çocukların iyi bir taklitçi olduklarına ve evde sözden öte hareketlerin daha önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bazı ebeveynler karakter eğitiminde Kur'an ve sünneti merkeze almanın önemini ifade etmişlerdir (K3,K7). Bazı ebeveynler ise çocukların yaptığı güzel davranışları örneğin sofrayı toplamaya yardım etmenin, camide sessiz olma gibi olumlu davranışları ödüllendirmenin çocukların doğru davranışlarını teşvik ettiğini ve kendilerini değerli hissetmelerini sağladıklarını belirtmişlerdir (K2,K14). Bir ebeveyn ise çocukları çevredeki olumsuz örneklerden korumak gerektiğini, bunun da belli bir yaşa kadar mümkün olabileceğini, çocuk büyüdükçe okul çevresindeki arkadaşlarını takip etmenin zorlaştığını belirtmiştir (K12). Ebeveynlerden iki kişi doğrunun yanlışın ne olduğunu sürekli anlatma, örnek olmanın çocuğun karakter gelişiminde büyük rol oynadığını ifade etmiştir (K13,K14). Eğitim-Öğretim Stratejileri kategorisine ilişkin ebeveyn görüşleri şu şekildedir:

"Kur'ani ve nebevi metoda uygun biçimde yumuşak bir üslup tercih edilmelidir." (K7)

"Çocuğun tabiatı tanınmalı yani doğası bilinmeli, her çocuk kendi özelinde kendi şahsında biricik olduğu için." (K2)

"Davranışlarının tutumlarının aynı olması önemli, anne baba aynı şeye kızacaklar, aynı şeyi tasdik edecekler aynı şeyleri konuşacaklar yani." (K3)

Çevre faktörüne bakıldığında ebeveynler paydaşlar arası işbirliği, spor vb. alternatif sunmak, arkadaş ve yakın çevreyi tanıma/takip etme gibi hususlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Karakter eğitiminde aile ile birlikte okul ve sosyal çevrenin işbirliği içerisinde olması gerektiğini dile getiren ebeveynlerden ikisi (K2,K10) tek başına ailenin yeterli olamayacağını çünkü çocuğun bir şekilde çevreyle ilişki içerisinde olacağını dile getirmiştir. Çevre faktörü kategorisine dair ebeveynlerin bazı görüşleri

aşağıdaki şekildedir:

“Aile ile birlikte okulun ve sosyal çevrenin de işbirliği içerisinde olması gerektiğini düşünüyorum, tek başına aile hiçbir zaman yeterli olmuyor.” (K10)

“Arkadaş grubu çok önemli, kimlerle arkadaşlık yapıyor, kimlerle vakit geçiriyor.” (K14)

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ebeveynlere “Karakter eğitiminde hangi değer ve erdemlere önem veriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Oluşturulan kategori ve kodlar Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4: Önemli Görülen Değer, Erdem ve Beceriler

Tema	Kategori	Kod	Ebeveynler	
Önem Verilen Değer ve Erdemler	En Önemli Değer Erdemler	Doğruluk-dürüstlük	(K1,K3,K4,K8,K9,K11,K12)	
		Empati	(K1,K2,K4,K10,K13,K14)	
		Sorumluluk	(K5,K6,K9)	
		Özdenetim	(K4,K12)	
			Azim	(K9)
			Sevgi	(K1,K2,K6,K8,K10,K14)
			Saygı	(K1,K5,K6,K7,K8,K11,K12,K14)
			Merhamet	(K2,K5,K8,K9,K11)
			Adalet	(K3,K4,K11)
			Diğergamlık	(K7)
			Güvenilir olmak	(K12)
			Kendini tanıma/bilme	(K12,K13)
			Doğruyu yanlıştan ayırt edebilme	(K13)
			Özgüven	(K13)
		Sorgulama	(K13)	
		Güzel konuşma / nezaket / başkalarını incitmeme	(K14)	

Tablo 4’te görüldüğü gibi ebeveynler karakter eğitiminde en önemli gördükleri değer ve erdemlerden doğruluk, dürüstlük, saygı ve merhamet kavramlarını sıklıkla kullanmışlardır. Ebeveynlerin tamamı karakter eğitiminde en önemli değerleri sayarken “doğruluk, dürüstlük, saygı ve merhamet” kodları üzerinde hemfikir olmuştur. Ebeveynlerden üç kişi adalet kavramının çocukların ileride insanlara haksızlık etmemesi için önemli olduğunu, çocukları arasında bir çikolatayı bile bölerken adaletli davranarak onlara adaletin ne demek olduğunu öğretmeye çalıştığını belirtmiştir (K3,K4,K11). Bazı katılımcılar sorumluluk kavramının çocuklara kazandırılmasının önemli olduğunu,

Kur'an kursunda verilen ödevleri düzenli yapmalarını sağlayarak sorumluluk bilincinin gelişmelerinde etkili olduğuna işaret etmişlerdir (K5,K6,K9). Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

"Sevgi birinci sırada geliyor, ikinci sırada merhamet, sonra empati, yani sıralayacak olursam ilk üçe bunlar girer." (K2)

"Saygıya önem veriyoruz annesine babasına öğretmenine ya da büyüklerine küçüklerine, saygı önemli, sorumluluk sahibi olmayı öğretmeye çalışıyoruz." (K6)

"En önemli değer doğruluktur, dürüstlüktür... Sonra adalet merhamet olur, saygı sevgiyle bina edebiliriz." (K11)

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ebeveynlere karakter kazandırma sürecinde işe koştukları yöntem, materyal ve uygulamalar ile bu konudaki önlem ve önerilerini belirlemek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Oluşturulan tema, kategori ve kodlar Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5: Kullanılan Yöntem ve Uygulamalar, Önlem ve Öneriler

Tema	Kategori	Kod	Ebeveynler
Kullanılan Yöntem, Materyal ve Uygulamalar, Önlem ve Öneriler	Değer Kazandırma Yöntem ve Uygulamaları	Oyunlaştırma/boyama/aile etkinlikleri	(K1,K2,K3,K4,K5,K6,K8,K9,K10,K11)
		Hikâye / masal anlatma	(K1,K2,K3,K8,K11)
		Faydalı kitap ve filmler	(K2,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K11)
		Ziyaretler	(K3)
		Aile büyükleriyle vakit geçirme	(K5)
		Sorumluluk bilinci	(K5,K6)
		Peygamber hayatı/okuma ve anlatma	(K1,K5,K13)
		Sosyal etkileşimi artırma	(K3,K6,K13,K14)
		Olumlu örneklik/ olumlu ortamlar	(K7,K11,K13,K14)
		Olumlu davranışları teşvik / övgü	(K4,K7)

	Birlikte vakit geçirme/zaman ayırma	(K2,K8,K10,K13)
	TV, telefon ve bilgisayar kontrolü/sınırlama	(K1,K2,K3,K5,K8)
	Sevgi gösterme/ ilgilenme	(K4)
Olumsuz Davranışlar Karşısında Alınan Önlem	Ani tepkiden kaçınma	(K5)
	Sohbet/ sağlıklı iletişim/ açıklama	(K2,K6,K7,K9,K12,K14)
	Çeşitli kanallardan bilgi edinme	(K1,K2,K4)
	Ortak rutinler oluşturma	(K4,K9)
	İzlenen film ve videolarda seçici davranma /kısıtlama	(K7,K8,K10,K11,K14)
	Baskıdan uzak durma	(K4,K5,K12)
	Aile takibi	(K11,K14)
	Kurallar belirleme	(K12)
	Kararlı olma	(K12)
	Spor vb. meşguliyetlere yönlendirme	(K14) (K13,K14)
	Bilgi kaynaklarını kontrol etme	(K13)
	Yaygınlaşmadan/alışkanlık haline gelmeden fark etme	(K13)
	Mahrum bırakma cezası	(K14)

Tablo 5'e bakıldığında ebeveynlerin karakter kazandırma sürecinde işe koştukları yöntem, materyal ve uygulamalar söz konusudur. Bu konuda değer kazandırma yöntem ve uygulamaları ile olumsuz davranışlar karşısında bazı önlemler aldıkları görülmektedir. Ebeveynlerden bazıları (K1,K2 K3,K4,K5,K6,K8,K9,K10,K11) karakter eğitiminde materyal olarak oyun, masal, hikaye gibi etkinliklerin kullanılmasının çocuğa güzel davranışların öğretilmesi açısından çok etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bazı ebeveynler kitap ve filmlerin örneğin değerler eğitimiyle ilgili setlerin yardımseverlik, merhamet gibi ahlaki değerler ve çocuklar için peygamber hayatları gibi konuları işleyen kitapların çocukların karakter gelişiminin düzgün oturması için önemli olduğunu ifade etmişlerdir (K2,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K11). Bir ebeveyn (K3), büyükleri ziyaret etmenin çocukların empati ve saygı gibi değerleri öğrenmelerinde önemli bir rol oynadığını ifade ederken diğer bir ebeveyn ise (K5), aile içerisinde oyun oynayarak vakit geçirmenin çocukların aile bağlarını güçlendirdiğini vurgulamıştır. Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Materyal olarak çocuğun gıdası oyundur, vermek istediğin şeyi oyunla vereceksin, masalla vereceksin,

hikayede vereceksin. Masallar çok öğreticidir, ben masalın gücüne çok inanırım.” (K1)

“Ziyaretler yani büyükleri ziyaret, yaşlıları ziyaret, sonra kimsesiz insanları. Biz bir yardım götürürken Ramazan kolisi götürürken muhakkak çocukları da yanımızda götürüyoruz.” (K3)

Olumsuz davranışlar karşısında alınan önlem kategorisi ile ilgili olarak ebeveynlerden altı kişi bir sorun olduğunda çocuğu karşlarına alıp konuştuklarını, dini bir değeri anlattıktan sonra ilgili değerin çocukta yer etmesine önem gösterdiklerini belirtmiştir (K2,K6,K7,K9,K12,K14). Bu ebeveynler dijital dünyanın olumsuz etkilerinden dolayı izlenen film ve videolarda seçici davrandıklarını (K7,K8,K10,K11,K14) üç ebeveyn çeşitli kanallardan bilgi edindiklerini (K1,K2,K4), iki ebeveyn ise elde ettikleri bilgi kaynaklarını dikkatle kontrol ettiklerini ifade etmişlerdir (K13,K14). Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Karakter eğitiminde ben sorumluluk vermeyi çok severim, oğlumun evde sorumluluğu vardır... sofrayı toplaması ya da sofrayı kurarken hem kızım hem oğlumun yardım etmesi.” (K5)

“Anne baba olarak konuşma şekillerimiz davranış şekillerimiz, onun karakterine yansıyor diye buna dikkat etmeye çalıştık... Bir sorun olduğunda kızımızı karşımıza alıp konuşuyoruz... Dijital cihazlar kullanacağı zaman sınırlar koydum ve gözetim yapıyorum.” K6)

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ebeveynlere çocuğun karakter eğitiminde etkili olan faktörlerin neler olduğunu tespit etmek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Oluşturulan tema, kategori ve kodlar Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6: Karakter Eğitiminde Etkili Olan Faktörler

Tema	Kategori	Kod	Ebeveynler
Karakter Eğitiminde Etkili Olan Faktörler	Aile içi faktörler	Eşler arası iletişim/ilişki şekli	(K2,K10,K12)
		Aile içi etkileşim davranış/söz/beden dili	(K3,K10,K12)
		Ebeveynin entelektüel birikimi	(K7)
		Aile üyeleri	(K13)
		Yanlış davranışa verilen tepki	(K14)
		Yakın çevre	
		Yakın çevre faktörü	
		Arkadaş çevresi	(K1,K3,K6,K12,K13,K14)
			(K1,K2,K3,K4,K6,K9,K11,K12,K13 K14)
			(K14)

Okul/öğretmen

Teknoloji faktörü	Telefon, internet, sosyal medya	(K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10 K11,K12,K13,K14)
	Bilgisayar oyunları	(K4,K11,K12,K13,K14)

Tablo 6'ya bakıldığında ebeveynlerin karakter eğitiminde etkili olan faktörlerden aile içi faktörler, yakın çevre faktörü ve teknoloji faktörünü öne çıkardıkları görülmektedir.

Aile içi faktörler kategorisi ile ilgili olarak ebeveynlerden bazıları (K2,K10,K12) eşler arası iletişim şeklinin, eşlerinin birbirlerine karşı tutumu, kendi aralarındaki ilişki ve olaylara yaklaşım şeklinin çocuğun karakteri üzerinde etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı ebeveynler aile içi etkileşimde kullanılan davranış/söz/beden dilinin sosyal öğrenme süreci kapsamında çocuklar tarafından dikkatle izlendiğini, çocukların iyi bir gözlemci olduklarını ifade etmişlerdir (K3,K10,K12). Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Arkadaş çevresi, çocuğun yakın çevresi, karakter eğitiminde bu da belki medya kadar olmasa bile bazen anne babadan daha etkili olabiliyor.” (K3)

“Ebeveynlerin entelektüel birikimini çocuğa yansıttığını söyleyebiliriz, bu da çocukta oluşacak olan karakterin yine aileye bağlı olduğunu gösteriyor.” (K7)

Ebeveynlerin bir kısmı karakter eğitiminde etkili unsur olarak yakın çevre faktörünü öne çıkarmıştır. Bu ebeveynlerden biri okul ve öğretmenin karakter eğitiminde etkili bir faktör olduğunu belirtmiştir (K14). Ebeveynlerin pek çoğu, yakın çevre ve arkadaş çevresinin çocuğun karakter eğitimi üzerindeki rolünün önemini belirtmiş, hatta çocuğun arkadaşlarının davranışlarının, anne ve babasından daha etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Toplumsal olarak bir çöküşteyiz, çocuğum okula gidiyor, yüz aile varsa ancak on aile bilinçli, çocuğuyla ilgileniyor.” (K1)

“Herkes çok fazla güveniyor yani kimseden kötülük gelmeyeceğine inanıyor, yaşı küçük olduğu için onu da engellemeye çalışıyorum.” (K3)

Ebeveynlerin bazıları karakter eğitiminde etkili olan faktörler olarak teknoloji faktörüne atıfta bulunmuşlardır. Bunda günümüzde sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasının etkisi olduğu söylenebilir. Ebeveynlerin tamamı karakter eğitiminde etkili olan faktörleri sıralarken bu faktörlerden “telefon, internet, sosyal medya” kodu üzerinde hemfikir olmuştur. Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Sosyal medya, izlediği video, oyunlar, çizgi film, TV, örnek aldığı kişiler, çevre de olabilir internet de olabilir.” (K14)

“Mesela akraba ya da arkadaş çevresinin karakteri olumsuz etkilemesi bir yere kadar önlenebilir ama internet, sosyal medya kısıtlama bile yapılırsa artık bu dönemin vazgeçilmezi olmuş.” (K12).

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ebeveynlere karakter eğitiminde karşılaştıkları zorlukların neler olduğunu tespit etmek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Oluşturulan tema, kategori ve kodlar Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7: Karakter Eğitiminde Karşılaşılan Zorluklar

Tema	Kategori	Kod	Ebeveynler
Karakter Eğitiminde Karşılaşılan Zorluklar	Çocukta Oluşan Olumsuz Davranışlar	Şiddet eğilimi	(K1,K4,K10)
		Ekran bağımlılığı	(K3,K5)
		Sosyalleşememe/İletişim kuramama	(K3,K5,K9,K12)
		Odaklanma problemi	(K3,K9)
		Kısa sürede sıkılma	(K3,K5,K6)
		Söz dinlememe/Huysuzlaşma/inatlaşma	(K3,K13,K14)
		Yalnız kalmak istememe	(K5,K6)
		Bireyselleşme, yalnız kalmak isteme	(K10)
		Özgüven eksikliği, savunmasız hissetme	(K4,K10)
		Oyun kurmayı ve oynamayı bilememe	(K9)
	Zayıf kelime haznesi ve yaratıcılığın gelişmemesi	(K9)	
	Unutkanlık	(K9,K10)	
	Doyduğunu bilememe	(K9)	
	Zararlı ve zararsızın ayırt edilememesi	(K6)	
	Zorbalığa maruz kalma	(K1)	
	Hayatı oyun olarak görme	(K12)	
	Aileden uzaklaşma	(K13)	
			(K2,K6,K14)
	Aile ile çevre arası tutarsızlık		
	Popüler olma isteği/akımlara uyma	(K3,K13)	
	Anne baba örneğinin geri planda kalması	(K3,K14)	

	Dijital ortamda olumlu/dini içerik eksikliği	(K6,K12)
Karşılaşılan Zorluklar	Olumsuz davranışlara maruz kalma	(K7,K14)
	Olumsuz içeriklerin çokluğu	(K3,K2,K10,K11,K12)
	İstikrar ve standardizasyon sağlanamaması	(K10,K14) (K12)
	Takip ve kontrol zorluğu	(K3,K7,K12,K13,K14)
	Sosyal medyanın zararları	(K14)
	Ebeveyn otoritesinin zedelenmesi	

Tablo 7'ye bakıldığında ebeveynlerin çocuğun karakter eğitiminde karşılaştıkları zorluklar temasında Çocukta Oluşan Olumsuz Davranışlar ve Karşılaşılan Zorluklar kategorileri oluştuğu görülmektedir.

Çocukta oluşan olumsuz davranışlar kategorisinin sosyal medya ve internet kullanımı ile ilişkili olarak ele alınması dikkat çekicidir. Ebeveynlerin tamamı çocuklardaki bu olumsuz davranışları internet kullanımı ve sosyal medya ile ilişkilendirmişlerdir. Ebeveynlerden bazıları (K3,K5,K9,K12) karakter eğitiminde zorlandıkları konuların başında çocuklarının ekran başında uzun süre vakit geçirdiklerini, bu nedenle arkadaşlarıyla ilişki kuramadıkları için karakterlerinin oturmadığını ifade etmişlerdir. Bazı ebeveynler sosyal medyayla sürekli uğraşan çocuklara engel konulduğunda ise bu defa da kendilerini yalnız hissedip ailesinden uzaklaştığını belirtmişlerdir (K3,K13,K14). Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Ekranlara aşırı şekilde bağlı çocuklar, sosyalleşemiyor... Ekran başına uzun süre zaman geçirenler sosyallik problemi, arkadaş bulamama sorunu yaşıyor, çünkü ilişki kuramıyorlar.” (K3)

“Çocuklar içine kapanık oluyor medya yüzünden, çocuğa telefonu verdiğimiz zaman ilişkiyi kesiyor, çocuğumun sosyal etkileşimini etkiliyor olumsuz yönde.” (K5)

“Medya çocuğumun sosyalliğini kısıtlıyor, sosyalleşemiyor, yemek yemesini uykusunu etkiliyor. Çocuk oyun oynamayı bilmiyor, odaklanma sorunu yaşıyorlar.” (K9)

Ebeveynlerin bir kısmı karakter eğitiminde yaşadıkları zorlukları ve dış faktörlerin olumsuz etkilerini dile getirmişlerdir. Ebeveynlerden biri sosyal medyada çocuğu takip ve kontrol zorluğunun dış faktörlerin zorluğundan biri olduğunu ifade etmiştir (K12). Bazı ebeveynler sosyal medyanın zararlarını anlatırken çocuklar üzerindeki olumsuz etkisine değinerek, medyada karşılaştıkları herhangi bir sözü veya davranışı anında hayatlarına yansıtıklarını, sosyal medyadaki bazı zararlı videoların anne babadan daha etkili olduğunu belirtmişlerdir (K3,K7,K12,K13,K14). Kategoriye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Bazı çizgi filmlerde %70 psikolojik şiddet var, o şiddeti çocuk alınca ne oluyor agresif çocuk oluyor.” (K1)

“Çocuğun karakteri için medyada çok fazla dini içerik yok ve çok nadir bulabiliyorsun... Dijital ortamda çok büyük eksiklerimiz var.” (K6)

“Şu an bizi en çok zorlayan ekranlarda gördüğü örnekler. Çevre de var. Okulda ne görürse onu evde yapmaya çalışıyor çocuk. Bizim yaptığımızı arkadaş çevresi, yakın çevre yıkıyor. Anne sen böyle demiştin ama bu arkadaşım şöyle yaptı diyor.” (K10)

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Ebeveynlere “Çocuğunuzun karakter eğitiminde yardım ve destek aldığınız kaynaklar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Oluşturulan tema, kategori ve kodlar Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Karakter Eğitiminde Dış Kaynaklara Yönelim ve Alınan Destek

Tema	Kategori	Kod	Ebeveynler
Aile Dışı Kaynaklara Yönelim ve Alınan Destek	Aile Dışı Eğitim ve Destek Kaynakları	DİB 4-6 yaş Kur’an kursu	(K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K13,14)
		Psikolojiye dair eğitimler	(K1,K12)
		Youtube kanalları/online eğitim	(K1,K2,K4,K12,K13)
		Diyanet eğitici kitap seti	(K1)
		Cami ortamı	(K4)
		TRT Diyanet Çocuk kanalı	(K7)
		Faydalı içeriğe sahip video, belgesel vb.	(K3,K12,K13,K14)
		Öğretmen	(K12)
		Spor vb. aktiviteler	(K14)

Karakter eğitiminde Aile Dışı Kaynaklara Yönelim ve Destek temasına ilişkin oluşan tek kategorinin Aile Dışı Eğitim ve Destek Kaynakları kategorisi olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin tamamı Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur’an Kursu’nu karakter eğitiminde aile dışı kaynak ve destek olarak görmektedir. Bu bulgu verilerin toplandığı araştırma grubunun Kur’an Kursu’na devam eden öğrencilerin velileri yoluyla toplanmasından dolayı karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında ebeveynler kişi Youtube kanalları/online eğitimler, çocuklara yönelik dini içerikli video ve çizgi filmleri karakter eğitiminde destekleyici bir kaynak olarak gördüklerini belirtmişlerdir (K1,K2,K4,K12,K13). Kategoriyeye ilişkin ebeveyn görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

“Diyanet’in 4-6 yaş kursu çocuğun bilinç altına olumlu şeyler yüklüyor, kendisini bilinçli, karakterli bir birey olmasına yardım edecek güzel etkinlikler var. Kuran kursunun davranış ve düşünce olarak birçok konuda faydasını görüyoruz.” (K2)

“Geçen yıllarda boş vakitlerde camiye giderdik, camide vakit geçirirdik, ailecek bir vakit kılardık onlarda etrafta dolanurlar gezerlerdi koşarlardı.” (K4)

“TRT Diyanet çocuk diye bir kanal kuruldu... Gösterim yapılan çizgi filmlerde animasyonlar da ahlaki ve bilimsel noktalarda destekleyici oluyor.” (K7)

Yanıtlara genel olarak bakıldığında ebeveynlerin aile dışı kaynaklara yeterince yönelmediği görülmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Ebeveynler karakter eğitiminde ailenin rolünü ilk kurum ve temel kurum olması bakımından ele alarak çocuğun sosyalleşerek ilk izlenimlerinin oluştuğu ve değerlerin içselleştirildiği bir ortam olarak değerlendirmişlerdir. Çocuğun yetişmesinde en ideal ortam olan aile, kişiliğin oluşması ve çocuğun sosyalleşmesi açısından aynı zamanda ilk ortamdır. Ebeveyn-çocuk ilişkisindeki süreklilik, sevgi, güven gibi temel duygulara dayanması, eğitimi bütüncül bir şekilde sunabilmesi gibi unsurlar aileyi diğer eğitim ortamlarına göre önemli kılmaktadır.⁴⁴ Aile ortamı çocuğun ailenin normlarını benimsemesi ve kendi davranışlarını değerlendirmede kullandığı ilk referans grubu olarak görülmektedir.⁴⁵ Aile sevgi, saygı ve misafirperverlik olmak üzere pek çok sayıda iyi ya da kötü davranışın köklerinin dayandığı bir kurumdur.⁴⁶ Hayatın ilk beş yılında yaşanan aile ortamındaki izlenimler, karakter gelişiminde en kalıcı ve derin etkilere sahiptir.⁴⁷

Ebeveynler çocuğun karakter eğitiminde ilgi ve iletişimin ve olumlu aile ortamının önemine dikkat çekmiştir. Açık ve etkili iletişim araçlarının kullanıldığı, karşılıklı güven duygusunun oluştuğu, duygu ve düşüncelerin rahatça paylaşıldığı ve birlikte verimli vakit geçirildiği pozitif bir aile ortamı çocuğun karakter gelişiminde önemli bir konumdadır.⁴⁸ Evde alınan kararlara katılım ve çocuğa sunulan iletişim fırsatları karakter eğitiminde önemli bir kolaylaştırıcı faktördür.⁴⁹ Çocukla kurulan iletişimin kalitesi olumlu bir ilişkinin en önemli sağlayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁰ Aile içindeki iletişim eksikliği veya sağlıklı iletişim şekli ise çocuğun gelişimi açısından engelleyici faktörlerden biridir.⁵¹ Aile içindeki olumlu iletişim diyalogları ve iyi rol model olma çocuğun sonraki dönemlerde akran ve çevresi ile sağlıklı ilişkiler kurarak iyi bir karaktere sahip olmasında önemlidir.⁵²

Ebeveynler çocuklarının karakter gelişimine yönelik olarak önemli gördükleri çeşitli eğitim

⁴⁴ Thomas Lickona, *Education for Character: How School Teach Respect and Responsibility*, (New York: Bantam Books, 1991).

⁴⁵ Köylü, *Ailede Değerler Eğitimi*, 66-72.

⁴⁶ Tekin Çelikkaya, vd., “Teacher – Parents’ Relations in the Efficiency of the Value Education”, *Social and Behavioral Sciences*, 116 (2014), 1101.

⁴⁷ Alfred Adler, *Çocuk Eğitimi*, (Ankara: Say Yayınları, 2021).

⁴⁸ Köylü, *Ailede Değerler Eğitimi*, 73-75.

⁴⁹ Manuel Joaquín Fernández González-Svetlana Surikova “Conceptualizing the Effectiveness Research of an Online Curriculum for Virtue Education In Latvia”, *Society Integration Education Proceedings of the International Scientific Conference*, 1 (2022), 359-369.

⁵⁰ Tom Harrison vd. *Parent-Teacher Partnerships: Barriers and Enablers to Collaborative Character Education*. (University of Birmingham, Jubilee Centre for Character and Virtues. 2018),3.

⁵¹ Meta Yuliyana vd. “Blended Learning Assessment Instrument For Elementary School”. *Edunesia: Jurnal Ilmiah Pendidikan*, 2/3 (2021), 668-676.

⁵² Tekin Çelikkaya, *Karakter ve Değer Eğitimi Değerlerimizi Yaşatmak* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022), 47.

öğretim stratejilerinden bahsetmişlerdir. Burada ebeveynler tarafından anne baba örneğliğinin öne çıkarıldığı görülmüştür. Sosyal öğrenme ile mümkün olan değer kazanma sürecinde değerlerin yaşanarak tecrübe edilmesi önemlidir. Aile içinde taklit etme, model alma ve özdeşleşme şeklinde başlayan değerlerin öğrenilmesi süreci zamanla çevreden edinilen bilgi ve tecrübe ile gelişerek kişiye özel hale gelmektedir.⁵³ Çocuk güven, bağımsızlık, sorumluluk, utanç gibi duyguları gözlemlenme ve model alma yoluyla öğrenmektedir.⁵⁴ Erdemlerin öğrenilmesi de sosyal bağlam ve kültürel gelenekten ayrı olarak gerçekleşmez. Bu anlamda karakter eğitimi sosyal bir olgu olarak anlaşılmalı ve karakter gelişiminde sosyolojik yön dikkate alınmalıdır. Çünkü karakter, sosyal bir çevre içinde gelişir ve karakter gelişimi bir sosyal ilişkiler ağı içerisinde şekillenmektedir. Bu durumda sosyal çevrenin doğası, verilen mesajlar, teşvik ve yasaklar karakter oluşumunda önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁵

Ebeveynler anne baba örneğliğinin öneminin farkında olmakla birlikte çevrenin olumsuz etkisi ile bu örneğliğin geri planda kaldığına yönelik endişelerini dile getirmişlerdir. Bu açıdan çevre faktörüne dikkat edilmesi gerektiği konusunda ortak bir görüş oluştuğu görülmüştür. Bu konuda paydaşlar arası işbirliği, yakın çevreyi tanıyıp takip etme gibi önlemler öne çıkmıştır.

Ebeveynler karakter kazandırma sürecinde çeşitli yöntem ve uygulamalar kullanmaktadır. Bu konuda çocukla vakit geçirme ve birlikte aile etkinlikleri yapmanın önemini dile getirmişlerdir. Çocuklara hikaye anlatma, kitap okuma, peygamber hayatı okuma, film izleme, oyun oynama gibi ev içi etkinlikler veya ortak yardımlaşma faaliyetleri, camiye gitme, büyükleri ve hastaları ziyaret etme gibi ev dışı faaliyetlere değinmişlerdir. Bu yöntemlerin ortak noktasının çocukla birlikte zaman geçirme olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çocukla vakit geçirme ebeveynlerin çocuklarına karakter kazandırma sürecinde dikkate aldıkları husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukla planlanmış ve kaliteli bir zaman geçirme özellikle erken çocukluk döneminde kişilik gelişiminde önemli bir imkan sunmaktadır.⁵⁶ Ancak üzerinde konuşmaksızın salt birlikte vakit geçirmek yeterli olmamaktadır. Birlikte yapılan etkinlikler üzerinde konuşmak, bunları değerlendirmek çocuk açısından önemli bir kazanım sağlamaktadır. Çocuğun sağlıklı bir karakter gelişimi için kendi söz ve davranışlarından sonuç çıkarmasının ve bunun üzerinde düşünmesinin sağlanması, bu davranışın başkalarının üzerindeki etkisini değerlendirerek empati duygusunun geliştirilmesi önemli bir yaklaşımdır. Hem bedensel hem de manevi ihtiyaçlarına yönelik olarak çocuğun desteklenmesi, sorularına olumlu yanıtlar verilmesi, ortak standartlar ve karakter hedefleri belirlenip bu konuda kararlar alınması, kuralların açıkça konuşulması, bunların kontrol edilmesi ve çocukların kararlarına saygı duyulması gibi stratejiler önerilmektedir.⁵⁷

Ebeveynler karakter eğitiminde çeşitli etkinlikleri birlikte yaparak çocuğa öğrendiğini uygulama fırsatları sunmanın öneminden bahsetmiştir. Karakter eğitimi düşünme, hissetme ve davranış olarak üç boyutu içerecek şekilde kapsamlı bir eğitimi içermektedir. İyi bir karakter

⁵³ Kaymakcan, Meydan, *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*, 195.

⁵⁴ Erik H. Erikson, *Childhood and Society* (New York: Norton, 1963), 247-274.

⁵⁵ Arthur, *Education with Character*, 87-88.

⁵⁶ Kaymakcan, Meydan, *Ahlak Değerler ve Eğitimi*, 203.

⁵⁷ Berkowitz – Grych, *Early Character Development*, 55-72.

geliştirmek için çocukların günlük etkileşim ve konuşmalarda sorumluluk ve adalet gibi değerleri uygulamak için fırsatlara ihtiyaçları vardır. Böylece tekrarlanan ahlaki deneyimler yoluyla çocuklar karakterin eylem yönünü oluşturan ahlaki beceri ve davranış alışkanlıkları geliştirebilirler.⁵⁸ Ebeveynlerin karakterin eylem yönüne ilişkin uygulamaları bu açıdan önemlidir.

Ebeveynler tarafından olumsuz davranışlar karşısında kısıtlama, seçici davranma, kontrol altında tutma, takip etme gibi önlemlerin sıkça dile getirildiği görülmüştür. Bu önlemlerin yakın çevre ve arkadaş çevresinin olumsuz etkileri ile ilgili olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ebeveynler çocuğun karakter eğitiminde etkili olan aile içi faktörler, yakın çevre faktörü ve teknoloji faktörü olarak kategorize edilebilecek birçok faktör sıralamıştır. Literatürde de araştırma bulgularına benzer şekilde karakter gelişimini etkileyen ebeveyn, aile yapısı, öğretmen, arkadaş, akraba, okul, sosyal medya gibi faktörler sayılmaktadır.⁵⁹ Bu durum karakter gelişiminin birçok faktörden etkilendiği dolayısıyla ebeveynin aile içinde karakter eğitimi konusunda bilinçli olsa bile karakter üzerindeki olumsuz faktörlerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Ebeveynlerin özellikle teknoloji ve internet alışkanlığını çocuğun karakter gelişimini olumsuz etkileyen bir faktör olarak öne çıkardıkları görülmektedir. Bu kapsamda bilgisayar oyunları ve sosyal medyanın olumsuz etkileri, internet ortamında olumsuz içeriklerin çokluğu gibi faktörler karşılaşılan önemli zorluklar olarak gündeme getirilmiştir. Bu olumsuz etkiler çocuklarda ekran bağımlılığı, odaklanma probleminin yaşanması, dikkat dağınıklığı ve kısa sürede sıkılma, söz dinlememe, huysuzlaşma, inatlaşma, özgüven eksikliği, savunmasız hissetme, oyun kurmayı ve oynamayı bilememe/istememe, zayıf kelime haznesi, yaratıcılığın gelişmemesi, unutkanlık, gerçek hayatı oyun olarak görme ve ciddiye almama, aileden uzaklaşma gibi zorluklardan bahsedilmiştir. Bununla birlikte çocuğun sosyalleşmemesi, iletişim kurmakta zorlanması veya bunun aksine bazı çocuklarda yalnız kalmak isteme, bireyselleşme gibi etkilerin gözlemlendiği görülmektedir.

Sosyal medyanın çocuk üzerindeki bu olumsuz etkileri literatürde de sıkça dile getirilmektedir. İnternet kullanımı ve ekrana uzun süre maruz kalmanın çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal ve psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilediği ve bu durumun endişe verici sonuçlara zemin hazırladığı bildirilmektedir.⁶⁰ Bu etkiler arasında mahremiyetin ihlali, ifşası ve mahremiyet algısının değişmesi,⁶¹ aile ilişkilerinin olumsuz etkilenmesi, çocuğun akranlara uyum sağlamada zorlanması, dikkat dağınıklığı veya ekran bağımlılığı gibi sonuçlara rastlanmaktadır.⁶² Ekran süresinin uzaması yüz yüze iletişim ve oyunların azalmasına, tek başına oynanan oyunların ise artmasına neden olmakta,⁶³ bu

⁵⁸ Tom Lickona, vd. "Eleven Principles of Effective Character Education", *Special Topics, General*. 50 (2002).

⁵⁹ Ogün Çakır-Midarbi Cihangir Doğan, "Kişiliğin Ahlaki Yönüne Fenomenolojik Bir Bakış: İlkokul Öğretmenlerinin Karakter Eğitimine İlişkin Görüşleri", *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 6/2 (2022), 43-68.

⁶⁰ Yavuz Akbulut, "Çocuk ve Ergenlerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları", *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3/2 (2013), 53-68; Ari Brown, vd. "Media Use by Children Younger than 2 Years", *Journal of the American Academy of Pediatrics*, 128/5 (2011), 1040-1045.

⁶¹ Recep Uçar – Dilek Gürbüz Yiğit, "Sosyal Medyada Değişen Mahremiyet Algısı: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma", *Van İlahiyat Dergisi* 12/20 (2024), 22-42.

⁶² Akbulut, *Çocuk ve Ergenlerde*, 53-68.

⁶³ Larry Rosen vd.. "Media and Technology Use Predicts Ill-Being Among Children, Preteens and Teenagers Independent of the Negative Health Impacts of Exercise And Eating Habits", *Computers in Human Behavior*, 35 (2014), 364-375.

durum pasiflik oluşturmakta, hayal gücü ve dil gelişimini engellemekte,⁶⁴ çocukların akranları ile etkileşimlerinin azalması veya etkileşim kalitesinin düşmesi söz konusu olabilmektedir.⁶⁵ Aynı zamanda çocuklarda utangaçlık, duygusal ve sosyal beceri yetersizlikleri gibi durumlarla da karşılaşmaktadır.⁶⁶ Aşırı sosyal medya kullanımının çocukların dikkatini dağıttığı, odaklanma becerilerini zayıflattığı ve sonucunda akademik performanslarını düşürdüğü⁶⁷ psikolojik, ailevi, akademik ve ahlaki davranışları dahil olmak üzere olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.⁶⁸ Bu durumun çocuk ve ergenlerde yetişkinlere göre daha ciddi sorunlara neden olduğu, internet kullanım süreleri arttıkça, yaşanan psiko-sosyal sorunların da arttığı gözlemlenmiş, örneğin mesajlaşma programının aktif olmadığı zamanlarda bireyin kendisini huzursuz hissettiği ortaya konmuştur.⁶⁹ Benzer şekilde şiddet içerikli oyunların gelecekteki saldırgan davranışlarda artış yaratabileceği üzerine bulgular da mevcuttur.⁷⁰

Ebeveynler karakter eğitiminde birçok zorlukla karşılaştığını belirtmiştir. Bu zorluklar aile ile çevre arası tutarsızlık sonucu anne baba örneğinin geri planda kalarak istikrar ve standardizasyon sağlanamaması ve böylece ebeveyn otoritesinin zedelenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynler çocukları olumsuz çevre şartlarından korumanın önemini, ancak takip ve kontrol zorluğunu dile getirmişlerdir. Olumsuz çevre şartlarının da en az olumlu bir ortam oluşturmak kadar karakter gelişiminde önemli olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olumsuz çevre şartlarının olumlu çevreye göre daha etkili ve kontrolünün zor olmasıdır.⁷¹ Erken çocukluk döneminde karakter gelişiminin olumlu seyri için erken yaşlardan itibaren okul, ebeveyn ve toplumun birbirini desteklemesi gerekmektedir.⁷²

Ebeveynler çocuklarının karakter gelişiminde yardım ve destek gördükleri bazı kaynaklardan bahsetmişlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından açılan Kur'an kurslarının bu konuda ailelere önemli bir destek sağladığı görülmektedir. Bu sonucun verilerin 4-6 yaş grubu Kur'an Kursu'na devam eden öğrencilerin velileri ile yapılan görüşmeler yoluyla toplanmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bunun dışında ebeveynler Youtube kanalları veya on-line eğitimler yoluyla faydalı içeriğe sahip video, animasyon, belgesel gibi kanallardan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu konuyla ilgili olarak dijital ortamda faydalı içeriklerin eksikliğini dile getirmişlerdir. Bu açıdan bulgular karakter eğitiminde yardım ve destek alınan kaynakların çok çeşitlilik arz etmediğini ancak ebeveynlerin bir arayış içinde

⁶⁴Lydia Plowman vd. "The Technologisation of Childhood? Young Children and Technology in the Home" *Children & Society*, 24/ (2010), 63-74.

⁶⁵ Chiara Bacigalupa, "The Use of Video Games by Kindergarteners in a Family Child Care Setting". *Early Childhood Education Journal*, 33 (2005), 25-30.

⁶⁶ Janet Morahan-Martin, "Internet Abuse: Addiction? Disorder? Symptom? Alternative Explanations", *Social Science Computer Review*, 23/1 (2005), 39-48.

⁶⁷ Ömer Özdemir, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Akademik Güdülenme ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki", *Marife* 24/1 (2024), 210.

⁶⁸ Handan Yalvaç Arıcı, "Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığına Yönelik Manevi Danışmanlık Müessesesi", *Diyanet İlmî Dergi* 60/1 (Ocak 2024), 403.

⁶⁹ Abdullah Kuzu vd. *İnternet Kullanımı ve Aile*, (Ankara: T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Bilim Serisi: 133, 2008).

⁷⁰ Craig . A. Anderson, *Violent Video Game Effects on Children and Adolescents*, (New York; Oxford University Press, 2007).

⁷¹ Köylü, *Ailede Değerler Eğitimi*, 86.

⁷² İlham Sunaryo- Endang Fauziati, "Character Education in Early Childhood Based on Kohlberg's Perspective", *Early Childhood Research Journal*, (6)1 (2023), 56.

olduğunu göstermektedir. Kısaca ebeveynler çocuklarının karakter eğitiminde ailenin rolünü önemsemekte ve bu konuda bazı girişimlerde bulunmaktadır. Ancak olumsuz çevre şartlarının oluşturduğu zorluklar ve dijital ortamda olumlu içeriklerin eksikliğinden yakınılmaktadır.

Karakter gelişimi konusunda yürütülen okul kapsamlı formal eğitimler okul dışı ortamlardan bağımsız düşünülmemelidir. Bu ortamlar içinde en etkili olanı çocuğun içinde yetiştiği ve yaşamın ilk yıllarında en çok vakit geçirdiği aile ortamıdır. Aile içinde ebeveynlerin çocuğun karakter eğitimi konusunda bilinçli adımlar atarak olumlu karakter gelişimi açısından etkili uygulamalar yapabilmesi mümkündür. Bu konuda ebeveynlerin desteklenmesi farkındalık oluşturma ve bilinçlenme açısından önemlidir. Bununla birlikte ebeveynlerin bu konudaki girişimlerinin aile dışı etmenler tarafından olumsuz etkilenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu etmenleri kontrol altına almak çoğu zaman mümkün olmamakla birlikte kurs/okul-aile işbirliğinin artırılması, arkadaş çevresinin takibi, sosyal medya kullanımının kontrolü, olumlu karakter gelişimini destekleyen dijital içeriklerin artırılması gibi önlemler birer çözüm olarak sunulabilir. Bu anlamda ilgililerin ve yetkili kimselerin konuya dikkatle eğilmeleri önemli görülmektedir. Araştırmacılar için ise bu araştırmanın sınırlılıklarından yola çıkılarak şu öneriler sunulabilir:

1. Araştırma erken çocukluk dönemi ile sınırlandırılmasından dolayı erken çocukluk döneminde çocuklara sahip olan ebeveynler ile görüşülmüştür. Çocukluk ve ergenlik dönemini kapsayan araştırmalara ihtiyaç vardır.
2. Araştırmada ebeveynlerin bakışı yansıtılmaya çalışılmıştır. Kurumsal anlamda öğretmen ve idarecilerin bu konuya ilişkin görüşlerine başvuran araştırmalar yapılabilir.
3. Araştırmada yalnızca çocukları DİB 4-6 yaş grubu Kur'an Kurslarına devam eden ebeveynlerin görüşlerine başvurulmuştur. Başka bir çalışma grubu ile yapılacak bir çalışmada farklı bakış açıları ortaya konulabilir.

Kaynakça

- Adler, Alfred. *Çocuk Eğitimi*. Ankara: Say Yayınları. 2021.
- Akbulut, Yavuz. "Çocuk ve Ergenlerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları". *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3/2 (2013), 53-68.
- Anderson, Craig A. vd.. *Violent Video Game Effects on Children and Adolescents*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Arthur, James. *Education with Character the Moral Economy of Schooling*. London:Routledge Falmer, 2003.
- Aydın, Mehmet Zeki. "Ailede Ahlak Eğitimi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1-2 (2003), 125-158.
- Bacigalupa, Chiara. "The Use of Video Games by Kindergarteners in a Family Child Care Setting". *Early Childhood Education Journal*, 33 (2005), 25-30.
- Baferani , Maryam Hosseinzadeh. "The Role of the Family in the Socialization of Children". *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6/6 (2015), 417-423.
- Battistich, Victor. (2005). *Character Education, Prevention and Positive Youth Development*. Washington, DC: Character Education Partnership.
- Berkowitz, Marvin. W. "The science of character education." *Bringing in a New Era in Character Education*, 508 (2002), 43-63.
- Berkowitz, Marvin. W.- Bier, Melinda. C. "Character Education: Parents as Parents" *Educational Leadership: Journal of the Department of Supervision and Curriculum Development*, 63/1 (2005), 64- 69.
- Berkowitz, Marvin. W., & Grych, John. H. "Early Character Development and Education". *Early Education and Development*, 11/1, (2000). 55-72.
- Bernard Berelson, Bernard. *Content Analysis In Communication Research* Newyork: Strasford Press, 1955.
- Brown, Ari vd. "Media Use by Children Younger than 2 Years". *Journal ofthe American Academy of Pediatrics*, 128/5 (2011), 1040–1045.
- Costanzo, R. Antonio. *A Study of Character Education Programs in Connecticut Public Elementary Schools Based on the Eleven Principles of Effective Character Education* Faculty of the School of Education and Human Resources University Of Bridgeport. Unpublished Doctorate Thesis, 2005.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri. Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. çev. ed. Mesut.Bütün ve Selçuk.B.Demir), Ankara: Siyasal Kitabevi. (3.Basımdan çeviri). 2018.
- Çapuk, Hüseyin. Gelişim Dönemlerine Göre Karakter Gelişimi. *Anatolian Journal of Health Research*, 3/3 (2022), 157-162.
- Çelikkaya, Tekin. *Karakter ve Değer Eğitimi Değerlerimizi Yaşa(t)mak*. Ankara: I. Basım, 2022.
- Çelikkaya, Tekin vd., "Teacher – Parents' Relations in the Efficiency of the Value". *Education Social and Behavioral Sciences*, 116 (2014), 1106–1113.
- Çiftçi, Orhan. "Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü". *Aile ve Toplum*, 2/2, (1991).
- Ekşi, Halil. "Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları." *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1/1 (2003), 79-96.
- Ekşi, Halil – Katılmış, Ahmet. *Karakter Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011.
- Erikson, Erik H. *Childhood and Society*. New York: Norton, 1963.
- Fossey, Ellie vd. *Understanding and Evaluating Qualitative Research*. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 36(6) (2002), 717–732.
- Freeman. Howard E. – Showel, Morris. "The Role of the Family in the Socialization Process", *The Journal of Social Psychology*, 37/1 (1953), 97-101.
- Görgüt, İlyas. *Ortaokullarda Görev Yapan Beden Eğitimi ve Diğer Branş Öğretmenlerinin Ahlak, Karakter ve Değerler Eğitimi İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. İstanbul: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

- Gülşen Çelik, Nesibe. *7-12 Yaş Çocuğunun Karakter Eğitimi Açısından Ailenin Etkisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Harrison, Tom. *Parent-teacher partnerships: Barriers and Enablers to Collaborative Character Education*. University of Birmingham, Jubilee Centre for Character and Virtues, 2018.
- Hasanah, Uswatun – Deiniatur, Much. "Character Education in Early Childhood Based on Family", *Early Childhood Research Journal*/1 (2018), 50-62.
- Katılmış, Ahmet. *Sosyal Bilgiler Dersindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi* İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan. *Ahlak Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Dem yayınları. 2014.
- Kır, İbrahim. "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/36 (2011), 381-404.
- Köylü, Mustafa. "Ailede Değerler Eğitimi". *Teoriden Pratiğe Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü, 37-61. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2. Basım, 2019.
- Kristjan Kristjánsson, *Aristotelian Character Education*, (London: Routledge, 2015)
- Kuzu, Abdullah vd.. *İnternet Kullanımı ve Aile*. Ankara: T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Bilim Serisi: 133, 2008.
- Lickona, Thomas. *Education for Character: How School Teach Respect and Responsibility*. New York: Bantam Books, 1991.
- Lickona, Thomas. "The Teacher's Role in Character Education." *Journal of Education*, 179/2 (1997), 63- 80.
- Lickona, T. "Character Education: Seven Crucial Issues". *Action in Teacher Education*, 20/4 (1999), 77-84.
- Lickona, Thomas vd. "Eleven Principles of Effective Character Education". *Special Topics, General*, 50, (2002).
- Merriam, Sharan B. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulamalar İçin Bir Rehber* (Çev.Ed., Selahattin.Turan), 3.Basımdan çeviri, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Meydan, Hasan. *Postmodern İklimde Din ve Değerleri Öğretmek*, İstanbul: DEM yayınları, 2022.
- Morahan-Martin, Janet. "Internet Abuse: Addiction? Disorder? Symptom? Alternative Explanations". *Social Science Computer Review*, 23/1 (2005), 39-48.
- Özdemir, Ömer. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Akademik Güdülenme ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki". *Marife* 24/1 (2024), 188-215.
- Pala, Aynur. "The Need For Character Education", *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, 3/2 (2011), 23-32.
- Plowman, Lydia vd. "The Technologisation of Childhood? Young Children and Technology in the Home" *Children & Society*, 24/1 (2010), 63-74.
- Rosen, Larry vd.. "Media and Technology Use Predicts İll-Being Among Children, Preteens and Teenagers İndependent of the Negative Health İmpacts of Exercise And Eating Habits". *Computers in Human Behavior*, 35 (2014), 364-375.
- Sevim, Oğuzhan - Er, Esra. (2023). Karakter ve Değerler Eğitime İlişkin Lisansüstü Çalışmalardaki Eğilimlerin İncelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi(Özel Sayı)*, 268-281.
- Sırrı, Vahide. "Karakter Eğitimi: Dün, Bugün ve Yarın". *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 4/1 (2015). 121-144.
- Stemler, Steve. "An Overview of Content Analysis" Practical Assessment, Research, and Evaluation 7/17 (2001), 1-6.
- Sunaryo, Ilham - Fauziati, Endang. "Character Education in Early Childhood Based on Kohlberg's Perspective". *Early Childhood Research Journal*, 6/1 (2023), 56.
- Surikova, Svetlana – González, M. J. Fernández. "Conceptualizing The Effectiveness Research of an Online Curriculum for Virtue Education in Latvia". *Society. Integration. Education, Proceedings Of The International Scientific Conference*. 1 (2022), 359-369.
- Turan, İbrahim. "Karakter Eğitimi: Amerika Örneği". *Marife*, 14/1 (2014), 75-92.

- Üstünyer, Fatih. *Karakter Eğitimi İle İlgili Eğitici Görüşleri*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Walker, David. I. vd. "Towards A New Era of Character Education in Theory and in Practice". *Educational Review*, 67/1 (2015), 79-96.
- Yalvaç Arıcı, Handan. "Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığına Yönelik Manevi Danışmanlık Müessesesi". *Diyanet İlmî Dergi*, 60/1 (2024), 377-410.
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 26. Basım, 2004.
- Yuliyana, Meta vd. "Blended Learning Assessment Instrument For Elementary". *School Edunesia: Jurnal Ilmiah Pendidikan*, 2/3 (2021), 668-676
- Yılmaz, Ferat. "Karakter Eğitimi ve Karakter Eğitimi Programları". *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/1 (2017), 234-257